

Prefață

În Dicționarul explicativ al limbii române, legenda este definită ca: „povestire în proză sau în versuri care conține elemente fantastice sau miraculoase, prin care se explică geneza unui lucru, a unei ființe etc., caracterul aparte al unui eveniment (istoric), al unui erou (mitic) sau al unui fenomen.”

Așadar, spre deosebire de basm, care propune o evadare din lumea reală, în cea imaginară, a fantasticului și a miraculosului, legenda asociază fantasticul și fabulosul, lumii reale, practice, încercând să explice această lume reală și geneza ei:

Fără să fie o simplă poveste despre natură, obiecte sau ființe, legenda ajută de fapt la înțelegerea rostului acestei lumi și al omului în această lume. Putem spune deci că legenda are un caracter practic, explicativ, căruia i se asociază un caracter fictiv, dobândit prin apelarea la elementul supranatural.

În terminologia poporului nostru, legenda este identificată cu o întâmplare veche, situată la granița între real și fantastic și petrecută demult, care explică un fapt, un fenomen. Cu fantezia și imaginația binecunoscută a creatorului popular, legenda românească va cunoaște infinite variante, mai ales cele legate de formarea pământului și de geneza faunei, dar și cele despre evoluția unor cunoscute personaje istorice.

În antologia de față, am grupat câteva legende românești care explică, din perspectiva unei mentalități populare, geneza unor animale și păsări de pe teritoriul țării noastre. Veți afla așadar cum au fost creați câinii, de ce e zburlit ariciul, de ce își strigă cucul numele sau cum a fost aleasă privighetoarea pasărea cu cel mai frumos glas. La final, am adăugat o concluzie privind mesajul fiecărei legende, dar și întrebări și exerciții pe marginea textului acestor legende, prin care copiii să se familiarizeze cu limbajul popular și să-și fixeze trăsăturile de bază ale personajelor principale.

Dumnezeu și dobitoacele

La început, toate dobitoacele erau blânde și ascultătoare. Omul le ocrotea cu mila și paza lui. Le punea la jug, la car, la plug. În tot locul și întotdeauna era stăpânul lor ocrotitor, dar și neîndurător.

De multe ori le necăjea și le trudea, încât multă vreme nu mai erau bune de nimic. De aceea, dobitoacele s-au dus cu *jalbă* la Dumnezeu și l-au rugat să le scape de răutatea și nedreptatea omului. Dumnezeu le-a ascultat plângerea și a făcut pace între ele. Pace dreaptă. Înainte de toate le-a întrebat, dacă toate voiesc să iasă de sub stăpânirea omului. Unele răspundă da, altele, ba. Atunci cheamă Dumnezeu înaintea sa pe acelea care voiau să rămână și mai departe în slujba omului. Pe acestea le puse de-a dreapta lui, iar pe acelea, care nu mai voiau să fie supuse îngrijirii și poruncii omului, le trecu de-a stânga.

Dumnezeu sfântul, pe acelea care nu mai voră să rămână sub stăpânirea omului, le muștră și le împrăștie prin păduri ca să se hrănească singure cu ceea ce or afla pe acolo. De atunci s-au făcut acestea sălbătice și cutreieră codrii, slabe ca vai de ele și prigonite de toți.

Iar pe care se învoiră să fie supuse omului și rămaseră iară în slujba lui, Dumnezeu le binecuvântă și le dăte omului spre folosință și pază.

Acestea sunt dobitoacele de casă. Omul e stăpânul lor, el le folosește, dar le și grijește, căci ele nu-i sunt numai sarcină, ci și adevărată binecuvântare la casă.

jalbă – plângere, reclamație

- De ce s-au dus animalele la Dumnezeu?
- Ce a făcut Dumnezeu cu animalele care nu mai doreau să rămână în slujba omului?

Legenda spune că, la început, toate animalele erau în slujba omului. Denumeste animalele care au plecat de lângă om și au devenit sălbatice.

**CAL CĂPRIOARĂ VULPE PISICĂ URS CÂINE
ELEFANT VEVERIȚĂ MAIMUȚĂ ȘARPE CURCAN**

De reținut: fidelitatea și supunerea animalelor de casă au fost răsplătite cu rămânerea în grija omului, care le folosește, dar le și îngrijește, în timp ce nesupunerea și nemulțumirea animalelor din pădure au fost pedepsite cu o viață mai grea, dar trăită în libertate.

Legenda câinelui

A fost odată, demult, demult, un cioban care-și păștea turma lui de oi într-o poiană frumoasă, din apropierea unei păduri. Iar colo mai departe, spre răsărit, își avea ciobanul stâna.

Dar tare greu îi era bietului om să umble când avea nevoie, la *agonisita* lui ... și știți de ce?

N-apuca să se depărteze oleacă și cât ai clipi din ochi, ieșea din pădure nașul oilor, un lup, care-i *hărtăpănea* pe toată ziua câte-o oaie. Că n-avea omul pe nimeni altul să-i fie păzitor al turmiței lui. Azi așa, mâine așa... s-a fost luat ciobanul de gânduri, că nu putea să se *dedulcească* în voie din *munculița* lui; iar dacă se dedulcea, pierdea oile.

Dar asta până într-o zi, când uite că nemerește la turmă un oacheș bătrân, bătrân, cu barba albă, colilie și părul până-n călcâie. Ba avea și niște chei la brâu.

- Bună ziua, măi ciobane.
- Mulțumim dumitale. Da încotro?
- Până aici, moșicule. Rogu-te, fie-ți milă și dă-mi olecuță de caș, că sunt călător și de foame mă abătui pe aici. Crede-mă, tată, că de foame nu văz înaintea ochilor.

- He, moșule, zise ciobanul, ți-aș da cu dragă inimă, dar nu pot, păcatele mele.

- De ce?

- Apoi, cum mă depărtez, vine un lup din pădurea cea și-mi hărtăpăne o oaie; ba-mi *mursică* și din celelalte.

- Așa? Apoi du-te fără grijă, dacă e numai p-atâta, că păzesc eu în locu-ți.

- Bine, mă duc.

Și a plecat ciobanul. Dar lupul, atunci atât i-a fost. Când se uită unchiașul, îl vede venind cu limba scoasă dinspre pădure și... *gadina* dă fuga la turmă.

Da atunci ce să vezi dumneata?

Unchiașul odată scoate din sân două mere și le zvârlă înaintea lui, așa că se dau d-a dura pe lângă turmă...

Ș-apoi, minune. S-au făcut din ale două mere două lighioi, amândouă la fel cu lupul, dar ceva mai mici; lighioi care până atunci nu mai fuseseră pe pământ. Și lighioile acelea, în grabă au început să se certe furcă cu lupul, să latre la el și înainte de a-și apuca lupul tainul, să-l gonească prin pădure.

Așa! Și moșul se uită cu bucurie la făpturile zidite de el; iar oițele pășteau în liniște.

Atunci sosește și ciobanul cu cașul și vede minunea. Pricepe că e la mijloc putere

dumnezeiască; cade în genunchi înaintea unchiașului și începe să întrebe:

- Doamne, Doamne! Spune-mi! Cine ești de-mi făcuși atâta bine?

- Eu sunt Petre!

Și ți-am făcut binele ăsta, drept răsplată că ai avut și tu inimă bună cu mine.

- Așa? -
grăiește ciobanul și începe să se închine. Iartă-mă dar, Sfinte Petre, că n-am știut de la început cu cine grăiesc.

- Nu-i nimic, omule! Mai bine scoală și ascultă aici. Vei ști că lighioaia aia cea mai *hăidoșă* e câine iar cealaltă e cățea. Din ele are

să se tragă d-aici înainte neamul câinilor, care or apăra în toată vremea turmele și toate vitele, de lupi.

Și după ce vorbi astea, câinii se întoarseră de la pădure și începură să se apropie de om, *să se milcoșească, să se dăgârțeze* pe lângă el și să-l lingă pe haine.

Iar unchiașul, după ce făcu câteva semne spre oi și spre câini, semn de binecuvântare, începu să se depărteze încet, încet, până pieri într-o lumină orbitoare!

- Mare e puterea ta, Doamne, zise iarăși ciobanul, când mai văzu și asta și iarăși căzu în genunchi și mulțumi Sfântulețului.

Și așa, vezi? Din merele alea se trag câinii de astăzi. D-aia câinele nu e spurcat. El, săracul, e cel mai credincios prieten al omului și în toată vremea, se roagă așa, Celui-de-Sus și lui Sfântu Petre, ziditorul lui:

- Doamne, Doamne! Să trăiască stăpânii mei și să facă nouă feciori; să trăiască apoi și feciorii, ca să iasă fiecare cu câte o îmbucătură în mână, să-mi dea, să mă satur și eu.

Nu zice ca pisica:

- Doamne, Doamne! Să moară toți din casă; să rămâie doar o babă și să fie și aia oarbă, ca să-i pot lua eu din mână, orce-imbucătură.

agonisita – *agoniseala, averea*

hărtăpănea – *rupea, sfârteca*

munculița – *munca*

să se dedulcească – *să se bucure*

mursică – *mușcă*

gadina – *dihania, jivina*

hăidoșă – *zdravănă, voinică*

să se milcoșească – *să se gudure, să se lingusească*

să se dăgârțeze (pe lângă el) – *să se dea (pe lângă el)*

- De ce l-a ajutat Sfântul Petru pe cioban?
- Ce calități ale ciobanului au fost răsplătite? Alege variantele care ți se par corecte.

SINCERITATEA MODESTIA OMENIA HĂRNICIA

Legenda spune că cel mai credincios prieten al omului este câinele. Ești de acord cu această afirmație?

De reținut: pentru că i-a dat ceva de mâncare moșneagului flămând, ciobanul a fost recompensat pentru omenie și încredere, primind un ajutor de mare nădejde, ce-i va deveni ulterior „cel mai credincios prieten”.

Legenda cerbului

Dumnezeu, după ce a făcut toate animalele și vietățile, a orânduit apoi fiecăruia felul de viață și locul unde să-și ducă traiul.

A rânduit ca peștii să trăiască în ape, păsările să zboare prin aer; șerpilor și alte jivine – în pământ; urșii, lupii, cerbii și căprioarele – în păduri și așa a dat fiecăruia locul de trai și felul de viață.

Dintre toate animalele care trăiesc în pădure, cerbul, mai mândru și mai încrezut în el, ceru să fie mai-marele pădurilor și munților.

Dumnezeu primi să îplinească dorința cerbului, dar îi puse o singură condiție și anume:

- E sigur că va putea să dobândească ascultarea celorlalte dobitoace?!...

Cerbul, mândru, făgădui că da, el se simte în stare să se facă ascultat și iubit de supușii săi.

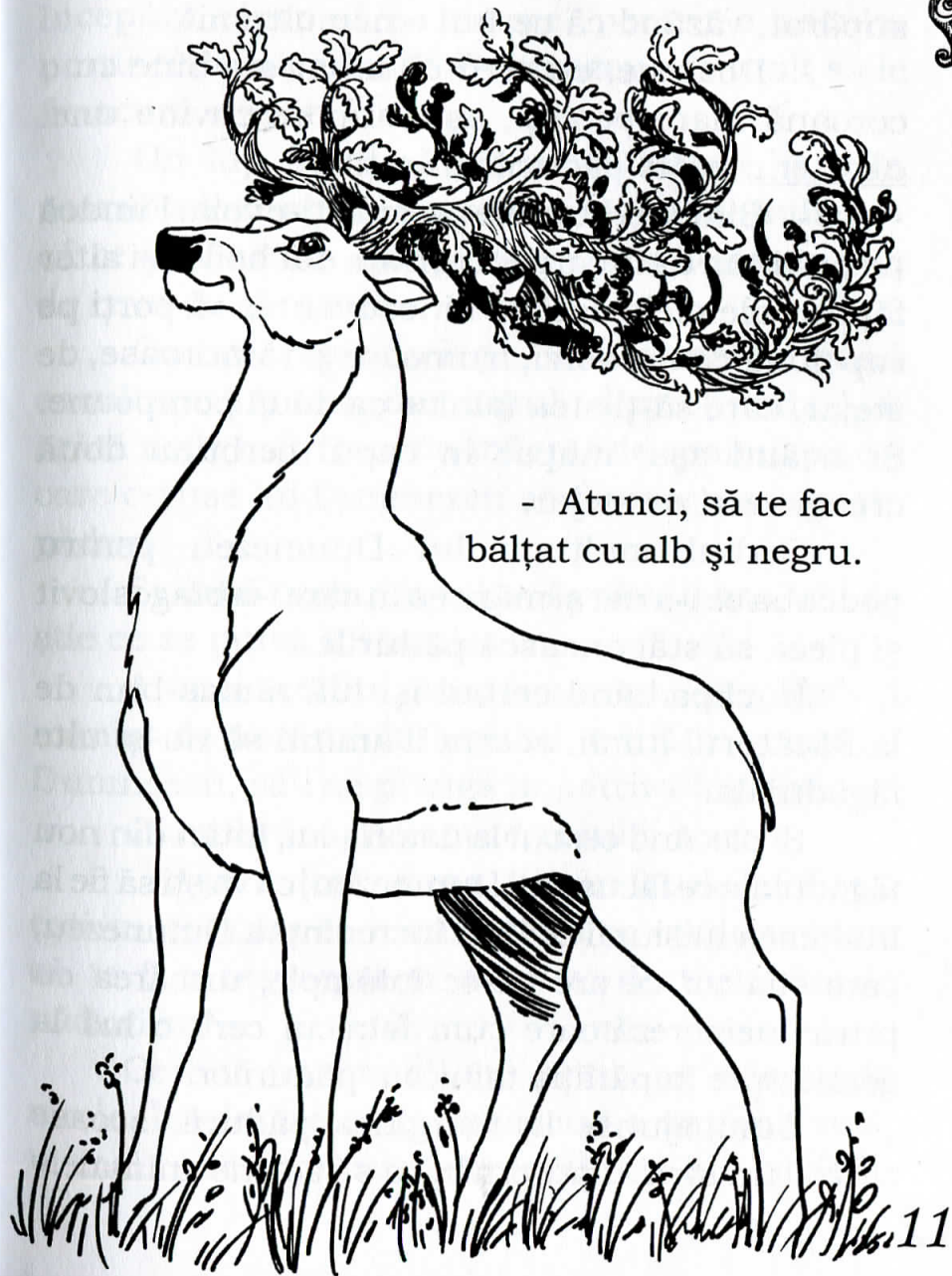
Dumnezeu, văzând așa, a dat binecuvântarea cerbului și-l trimise să-și îplinească obligația.

Cerbul, plin de recunoștință, mulțumi lui Dumnezeu și-i mai ceru ceva înainte de plecare, cam cu sfială ce-i drept, dar ceru.

- Doamne, ca să fiu cunoscut de supușii mei, dă-mi un semn după care să mă deosebesc de toți și să fiu văzut de la depărtare!...

- Să-ți vopsesc blana în roșu?... propuse Atotștiutorul, cerbului.

- Nu, Doamne, aș vrea ceva mai frumos.

- Atunci, să te fac bălțat cu alb și negru.

- Bunule Părinte, să-mi fie cu iertare, dar drept să-ți spun, nu prea mi-ar conveni.

- Ai, ce vrei?! zise Dumnezeu puțin cam supărat, văzând că cerbul e nemulțumit.

- Doamne, eu cred că mi-ar sta bine cu o coroană mare pe cap, așa cum se cuvine unei căpetenii peste pădurile munților.

- Bine, cerbule, fie precum ți-e voia. Fiindcă ție nu ți-am dat coarne, cum am dat boilor și altor făpturi ale mele, iată te binecuvântează să porți pe cap două crengi verzi, frumoase și rămuroase, de stejar, care să-ți stea falnice ca două pompoane. Și zicând așa, înfipse în capul cerbului două crengi verzi de stejar.

Cerbul mulțumi lui Dumnezeu pentru podoaba ce i-a dat și mărirea în care l-a blagoslovit și plecă să stăpânească pădurile.

În clipa când cerbul își luă rămas-bun de la Făcătorul lumii, acesta îi aminti să nu-și uite făgăduiala.

Și plecând cerbul la datoria lui, întări din nou făgăduiala ce făcuse lui Dumnezeu, că va ști să fie la înălțimea misiunii ce i s-a încredințat. Dumnezeu, care știa tot ce are să se întâmple, urmărea cu priviri neîncrezătoare cum falnicul cerb o luă la goană spre împărăția tainică a pădurilor.

Cum ajunse la marginea pădurii, scoase cerbul un strigăt puternic, ca să adune animalele

care trebuiau acum să-i dea ascultare lui, noul voievod al brazilor.

Căprioarele, caprele, viezurii, vulpile, începură chiar să se adune, pentru a asculta porunci de la cel ce de Dumnezeu era ursit să le fie acum stăpân.

Un lup flămând nu voia însă să bage în seamă cele ce spunea cerbul și în fugă se îndreptă către o stână din apropiere, pentru a-și face rost de ceva de ale gurii.

Cerbul, se înțelege, căută să impună ascultare lupului, dar lupul, disprețuindu-l, îi arătă niște colți, încât a înflorat de spaimă pe cel care ceruse lui Dumnezeu să fie mai mare peste păduri.

Și dacă cerbul n-o lua la sănătoasa, nu se știe ce se putea întâmpla.

Atunci cerbul înspăimântat, revoltat și mâniat de obrăznicia lupului, o luă în goană la Dumnezeu, să i se plângă împotriva lupului.

Cum îl văzu, Atotputernicul îi zise:

- Așa a fost vorba, îngâmfatule? Păi nu ești tu cel care te încumetai a te crede vrednic să te faci respectat și ascultat de toate fiarele pădurilor?...

Cerbul, rușinat, nu putu să răspundă nimic. Înțelesese că Dumnezeu i-a împlinit voia, numai ca să-l convingă de neputința lui. Își dădu

seama acum de proverbul care s-a adeverit că: „socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din târg.” Văzuse că a fost necugetat și prea mult încezut în puterile sale, care nu erau deloc după cum își închipuise el. De aceea plecă capul rușinat în fața Atotștiitorului și tăcu chitic.

Dumnezeu voi să-l pedepsească pe cerb, pentru că s-a încumetat să ceară ceea ce nu i se cuvinea și nu merita, însă îl lăsă în pace zicându-i:

- Să rămâi fălos precum ești și fricos, cum mi te credeam! Ramurile verzi și frumoase, ce ți le-am înfipt ca o coroană pe cap, să se usuce, rămânând numai lemnul lor, ca un semn că ți-ai pierdut rangul de căpetenie al pădurilor...

Și în adevăr, povestea spune că de atunci a rămas cerbul fălos, dar și amarnic de fricos; iar acele ramuri de stejar uscate i-au rămas pe cap până azi în chip de coarne.

Cum este caracterizat cerbul, de la bun început? Alege variantele corecte.

MODEST **MÂNDRU** **TIMID** **ÎNCREZUT**

• Ce condiție i-a pus Dumnezeu, în schimbul împlinirii dorinței sale de a fi mai-marele pădurilor? A sau B?

A. Să nu devină prea mândru de poziția lui.

B. Să se facă ascultat și respectat de toate celelalte dobitoace.

Găsește un sinonim la fiecare din cuvintele subliniate din textul legendei.

De reținut: Legenda spune că cerbul nu a reușit să-și ducă la capăt misiunea, deși fusese investit cu putere. Mândria, aroganța și prea marea încredere în sine l-au costat pierderea rangului de căpetenie a pădurilor și a celor două falnice ramuri de stejar, transformate în coarne.

Legenda ariciului

Când a făcut Dumnezeu toate câte se văd pe pământ, s-a apucat să răsucească și firul vremii. Acest fir era împletit din două: unul negru și altul alb. Firul alb era ziua, iar cel negru, noaptea. A căutat Dumnezeu un dobitoc care să-l ajute la răsucitul firului. Dar nici unul n-a putut să-l ajute, pentru că firul era nesfârșit de lung și munca era prea cu oboseală multă.

Dar iată că s-a găsit ariciul care să dea ajutor lui Dumnezeu.

Și a stat ariciul un an, doi ani, trei ani, o sută, o mie, ba zece mii de ani și l-a ajutat pe Dumnezeu. Și Dumnezeu i-a dat două gheme: unul alb și altul negru, să le învârtească mereu, ca să se deșire cele două fire deopotrivă. Iar